

SPÓR O ODBUDOWĘ

**Wystawa w ramach 7. edycji festiwalu projektowania miasta
Warszawa w Budowie „Spór o odbudowę” organizowanego
przez Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie i Muzeum Warszawy**

10 października–10 listopada 2015
otwarcie: 10 października, godz. 20.00
d. budynek IX LO im. Klementyny Hoffmanowej
ul. Emilii Plater 29, Warszawa
Wystawa czynna: wtorek–niedziela 12.00-20.00

Odbudowa Warszawy, rozpoczęta 70 lat temu, była na polu urbanistyki profesjonalną dyskusją o tym, jak żyć i mieszkać. Wystawa pokazuje, w jaki sposób stworzono nowoczesne miasto i jakie były główne kwestie sporne, o których dyskutowano. Dziś, gdy planowanie przestrzenne nie ma wysokiej pozycji w debacie publicznej, założycielski wkład odbudowy w obecny kształt stolicy bywa ignorowany. Po 1989 roku wzmógł się proces mitologizowania Warszawy międzywojennej. Coraz częściej można napotkać opinie stawiające ją wyżej od współczesnego miasta. Pomija się fakt, że tamta Warszawa była pozbawiona odpowiedniej infrastruktury, tragicznie przeludniona i uboga w zieleń.

Wystawa główna 7. edycji festiwalu Warszawa w Budowie prezentuje powojenną odbudowę jako sposób wychodzenia z kryzysu. Decyzja o odbudowie miasta nie była, jak się często dziś uważa, fanaberią komunistycznych władz czy wyłącznie wyrazem emocji, była planowaniem zakorzenionym w dyskusjach urbanistów jeszcze sprzed zniszczenia miasta w 1944 roku. Trzeba dostrzec, że choć planistom Biura Odbudowy Stolicy nie udało się uratować wszystkich budynków, a niektóre ze względów planistycznych, bądź politycznych rozbiegano, to zaproponowany wtedy pomysł na miasto sprawił, że dziś spełnia ono swoje stołeczne funkcje, odzyskało mieszkańców, otrzymało nowe architektoniczne oblicze, że jest pełne zieleni.

Spór nie toczy się tylko współcześnie – po 1945 roku ścierały się rozmaite punkty widzenia i każda strona miała solidną podbudowę merytoryczną. Zasadniczym pytaniem było: odbudowywać czy budować i projektować od nowa? Zwolennicy przyjętych przez Biuro Odbudowy Stolicy rozwiązań podkreślają, że ta koncepcja łączyła planowanie z myśleniem awangardowym i ideami Ruchu Nowoczesnego w architekturze, a szerzej z procesem modernizacji – gwałtownej, bo wynikającej z wyjątkowej skali zniszczeń, a nie tylko z narzuconej przez nowe władze ideologii.

Jeśli odbudowywać, to co? Za rekonstrukcją całości lub większości zniszczonej wojną zabudowy optował konserwator Jan Zachwatowicz. Wystawa prezentuje projekty odbudowy Starego Miasta i dokonania Komisji Badań Dawnej Warszawy, zainicjowanej przez Stanisława Żaryna. Architekci-konserwatorzy odbudowę pomników kultury uzasadniali koniecznością edukacji przyszłych pokoleń. Inni rekonstrukcji zabytków przeciwstawiali potrzebę nowych inwestycji, wytaczali argumenty związane z wysokimi kosztami prac nad budynkami historycznymi, a nawet podważali wartość zabytkową wielu ocalałych obiektów. Nie chcieli ratować ciasnej zabudowy z przełomu XIX i XX wieku, historyzujących czy secesyjnych budynków w ogóle nie uważając za zabytkowe, a jedynie za wykwity złego gustu i kapitalistycznej spekulacji. Za priorytet uznano zapewnienie stolicy możliwości logicznego rozwoju. W jaskrawej sprzeczności z nim stało przeludnienie przedwojennego Śródmieścia.

Wystawa pokazuje, w jaki sposób architekci i urbaniści wykorzystali tragiczny paradoks – zniszczenie miasta miało umożliwić poprawienie jakości życia jego przyszłych mieszkańców. Dlatego, by pomóc w zrozumieniu założeń odbudowy Warszawy, wystawa skupia się nie tyle na poszczególnych obiektach, co na całych procesach urbanistycznych. Osią ekspozycji są debaty o stołeczności, o odbudowie pierwszej ulicy (Nowego Świata), wizjonerskie projekty Macieja Nowickiego oraz najważniejsze projekty Biura Odbudowy Stolicy. Dzięki współpracy z Narodowym Archiwum Cyfrowym po raz pierwszy zostaną też pokazane unikalne fotografie Eugenii Trzeciakowej.

Do sukcesów odbudowy należało wyznaczenie dzielnicy zabytkowej, zachowanie Skarpy Warszawskiej jako zielonego serca miasta, zapewnienie mieszkańcom dopływu świeżego powietrza dzięki klinom nawietrzającym, wskazanie stref kluczowych dla administracji państwowej, szkolnictwa wyższego czy transportu szynowego. Położono też nacisk na poprawę sytuacji mieszkaniowej i alarmujących statystyk z czasu międzywojnia. Do dziś korzystamy z ukształtowanych wtedy przestrzeni publicznych i terenów otwartych.

Realizację inwestycji na wielką skalę i budowę infrastruktury umożliwił dekret komunalizacyjny z października 1945, tzw. dekret Bieruta, odbierający prawo własności właścicielom gruntów wybranych pod przebudowę miasta. Dziś, w dobie reprivatyzacji, prawo własności stało się wartością nadrzędną. Być może dlatego rzadko spotyka się ze zrozumieniem myślenia w kategoriach całościowego planu urbanistycznego. Tymczasem powojenna komunalizacja nie została po prostu narzucona przez nowe, komunistyczne władze – wynikała też z doświadczeń architektów i urbanistów oraz ich rozumienia interesu publicznego.

Stolica Polski była jedną z najtragiczniejszych ofiar drugiej wojny, ale bilans zniszczeń w Europie to ponad tysiąc miast i dwadzieścia cztery miliony domów. Wystawa porównuje plany odbudowy Warszawy z głównymi założeniami odbudowy innych miast: Berlina, Drezna,

Mińska, Hawru oraz Rotterdamu, co pozwala lepiej uchwycić specyfikę nowej warszawskiej urbanistyki.

W dzisiejszej debacie publicznej planowanie i ład przestrzenny ustępują bieżącym remontom, poprawianiu estetyki miasta, dyskusjom o zachowaniu czy odtworzeniu pojedynczych obiektów. Wkład odbudowy w obecny kształt stolicy bywa ignorowany. Zrozumienie tego procesu może nieść istotne znaczenie dla pozytywnych przemian i myślenia o przyszłości Warszawy – współczesna tkanka miasta i jego układ przestrzenny zostały przecież ukształtowane w wyniku decyzji podjętych 70 lat temu, gdy rozpoczęto dzwiganie Warszawy z ruin.

Organizatorzy: Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie i Muzeum Warszawy

Kurator: Tomasz Fudala, Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie

Współpraca kuratorska: Szymon Maliborski, Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie

Produkcja: Joanna Trytek, Julia Missala z zespołem Muzeum Warszawy

Architektura wystawy: Maciej Siuda

Projekt graficzny: Piotr Chuchla

Identyfikacja graficzna festiwalu: Ludovic Balland

Festiwal Warszawa w Budowie został zrealizowany dzięki wsparciu finansowemu Miasta Stołecznego Warszawy.

Partnerzy:

Narodowe Archiwum Cyfrowe

Archiwum Państwowe w Warszawie

Muzeum Zamoyskich w Kozłówce

Instytut Polski w Tel Awiwie

Wydział Architektury Politechniki Warszawskiej

Szkoła Architektury, Dizajnu i Inżynierii Cywilnej ZHAW Winterthur

Oddział Warszawski SARP

Kolektyw Syrena

1500m²

Kontakt:

Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie

ul. Pańska 3

00-124 Warszawa

www.artmuseum.pl

www.warszawawbudowie.pl

prasa@artmuseum.pl

arletta.wojtala@artmuseum.pl

tel. 22 596 40 23

tel. 535 500 552

Muzeum Warszawy

Rynek Starego Miasta 28-42

00-272 Warszawa

www.muzeumwarszawy.pl